

تاریخ عثمانی انجمنی

مجموعہ سی

ایک آیدہ برنسر اولتور

مندرجات

طوبقبو سرای مایونی . . . . . عبدالرحمن
پیلوغرافیا (آمیدا) . . . . . خلیل ادہم
وفیات (صرحوم شکری بک) . . . . . صفوت
روم سلجوق دولتک انقرضیلہ تشکیل ایدن طوائف مالوک (مابعد) . احمد توحید
تفرقہ : تاریخ سلطان محمد ثانی . مؤلفی قریشو و ولوس . مترجمی قارولیدی .

فیثانی و غروش

استانبول

مکتبہ عثمانیہ

طبعیہ مشرقیہ

۱۳۲۹

بیلیو غرافیا

- آمیدا -

اخیراً آسیای عثمانینک بریوک قصبه دائر مهم بر اثر انتشار ایتدی. صرف علمی و تاریخی اولان بو کتاب ۳۹۰ بیوک صحیفه دن عبارت اولوب متنده ۳۳۰ رسم و خریطه و پلان ایله نهایتده ده آریجه ۲۳ عدد فوطوبی لوحه سی محتوی و اوج قسم اوزرینه مرتبدر. هر بر قسم آری بر مؤلفک قلمدن چیقش و فرانسجه، آلمانجه و انگلیزجه اوله رق اوج لسان اوزره یازیلشدر. کتابک اسمی اولان «آمیدا» کله سندن دخی اکلاشله جنی وجهله دیار بکر خطه نیک مرکزی اولان آمد قصبه سندن باخدر [۱].

مؤلفک اوجی ده مشاهیر محرزیندندر: فرانسجه قسنی یازان فرانسه آنستیتوسی اعضای مخبره سندن اولان اسویجره لی مستشرق موسیو وان یرکم یکر می سه دنبری ممالک اسلامیه ده بولنان محکوکاتی طوبیلا یوب بیدر پی نشر ایتمکده در که تاریخ اسلامه اولان خدمتی هر بر تصورک مافوقنده در. آلمانجه قسنی تحریر ایدن موسیو استرینغوسکی الیوم و یانه دارالفنوننی معلمیندن اولوب صنایع نفیسه تاریخنه دایر یازدینی مؤلفات عدیده ده صنایع مذکوره نیک مهد ظهوری شرقده آرا نطق لازم کلدیکنه دایر وضع ایتدیکی نظریاتندن طولانی بکی بر چیغیر آچمشدر. انگلیزجه علاوه بی قلمه آلان انکلتره لی مادموازل بل ایسه انا طولی ده و سوریه ده اجرا ایتدیکی سیاحتلرینه و علم

[1] Amida, matériaux pour l'épigraphie et l'histoire Musulmane du Diyâr-Bekr par Max van Berchem.—Beiträge zur Kunstgeschichte des Mittelalters von Nord-Mesopotamien etc. von Josef Stzygowski. mit einem Beiträge: the churches and monasteries of the Tur-Abdin von Gertrude L. Bell. XXIII Tafeln und 330 Textabbildungen. 1910, Heidelberg, C. Winter; Paris, E. Leroux.

آثار عتیقه به دائر شمدی به قدر یازدینی آثار ایله اختصاصی اثبات ایلشدرد. اشته بو کتابده وان برکم آمدک سور و قلمه سیله بشهور جامع کیرنده بولنان کتابه لرسایه سنده بو شهر قدیمک دورا اسلامده کی تاریخی جمع و تلفیق ایلشدرد. معلم استریغوسکی ایسه کتابه لرك ارأه ایلدیکی سنه لری و مادموازل بلک حصن کیفا و نصیین اراسنده طور عبدین ده کی مبائی قدیمه به دائر اولان تدقیقاتی واسطه سیله ابنیه مذکورہ نك صنایع نفیسه اسلامیه تاریخی نقطه نظرندن حائر اولدقلری اهمیت عظیمه بی میدان قویمشدر .

مادموازل بل دن بشقه مؤلف لرك هیچ بریسی آمدی بالذات زیارت ایتمه مشلدرد. بونکله برابر اللرنده سور لر ایله جامع کیر حقتده کی وسائط و وثائق او قدر مکمل که مقصد لرینه بحق واصل اولمشدر ديه ییلورز . وان برکم آمده دائر ازمنه عتیقه دنبری عربجه ، ترکجه ، فارسی و روجه ، ارمنیجه ، سریانیجه و لاتینجه و یا خود اوروپا السنه جدیده سنده یازیلش کتاب لرك قسم اعظمی ال کدن کچوریر کی تتبع ایلدیکندن صحیفه لرك همان درنده بری ماخذ لره دائر نوظلر ایله مالا مالدر . بو قدر کلفت و مصرف ایله وجوده کتوریلن بو کتابک تحریر و تألیفه باشلیجه فرانسه جنرال لرندن اولوب سیاحت لری و تدقیقات فیه سیله معروف اولان دو بیلیه نك ۱۹۰۷ سنه سنده آمددن کتوروب وان برکه تودیع ایتدیکی فوطوغرافی ، رسم و بلان کی و ثائق سبب اولمشدر [۱].

بز بوراده بالخاصه کتابک قسم تاریخیسی تحلیل ایده جکر . بو قسده وان برکم صیره سیله سور لرك و جامع کیرک کتابه لرینی عینله درج و ترجمه لرینی دخی علاوه ایدرک هر برینی آری آری خط ، کتابت ، لسان و تاریخ

[۱] جنرال دو بیلیه الجزیره ده کی سیاحتی علی طریق الاختصار شوآرده نشر
 ایش ایدی : Prome et Samarra, voyage archéologique en Birmanie :
 et en Mésopotamie, par le Général L. de Beylié, Paris. E. Leroux,
 éditeur, 1907. جنرال دو بیلیه کچن سنه اقصای شرقده اجرا ایلدیکی
 برسیاحت ائشانده قضاء برنهرده مفروق اولمشدر .

نقطه نظر لرندن حاده تدقیقندن کچیریور . کتابه‌لر التبی عصر هجری
صوکلرینه قدر عمومیتله کوفی یازی ایله اولوب ایلك نسخی کتابه
۵۷۸ ده آل نیساندن بهاء‌الدین معودک زمانه عأددر . بوتاریخندن صکره
کتابه‌لر هب خط نسخی ایله در .

آمد سورلرینک اعمارینه دائر الک اسکی کتابه‌لر خلفای عباسیه‌دن
ابوالفضل جعفرالمقدر باللهک اسمنه اولوب ۲۹۷ سنه هجریه‌سنده حک
اولمشدر . وثائق تاریخیه نادره‌دن اولان بویازیلرک عددی یدیدر . آمدک
خليفة مشارالیه زمانندن اولکی وقایینی انجق کتب توارینخندن طویلامق
ممکندر . آمد قلمه‌سی فتح‌اسلامدن اول موجود ایدی . سیاه طاشدن انشا
ایدش اولدیغندن «قرا آمد» [۲] و «آمد سوده» اسنی آلمشدر . یزانتین لر
ایله ساسانی لر مکرراً بوقلمه ایچون چارپشدیلر . مؤرخ واقدی آمدک
صحابه کرامدن عیاض بن غنم طرفندن فتحی حکایه ایدیور . مؤرخ
مومی الیه اهل‌اسلام طرفندن آمدک محاصره‌سنه ۱۷‌سنه‌سی جاذی‌الاولی‌سک
یدینده ابتدار ایدیلوب لااقل بش‌آی امتداد ایتدیکنی سویلیور . حالبوکه
ابن‌الازرق وابن‌شداد ۱۸ سنه‌سی ، بلاذری وابن‌الاثیر هنزه‌قدر ۱۷
سنه‌سی وقاییه‌سره‌سنه یازیورلر ایسه‌ده ۱۹ سنه‌سی تاریخ فتح اوله‌رق
قید ایتمشلردر . الحاصل بوزماندن اعتباراً شهر مذکور اولامولره
وصکره عباسیلره تابع اولوب بالاده سویله‌تلدیکی وجهله سورلرنده ابتدا
خليفة مقدر باللهک اسنی کوریلور .

آمدی احاطه ایدن سور غیرمنتظم بردائره شکلنده اولوب جنوب
غریبینه طوغری کوشه‌لرنده اولی بدن ویدی قرداش ناملریله مدور
وجسم قله‌لری بولتان ایکی چیقندی ایله شمال شرقینده‌ده ایچ قلعه‌سی
واردر . دجله نه‌ری سورک خارجنده وجهت شرقیه‌سنده شمالدن جنوبه
طوغری آقوب قصبه بو جهته‌ده مرتفع قالش اولدیغندن بو ضلمک

[۲] بعضی آنارده «قره حید» دیه یازیلدر .

دیوارلری دیگر طرفلره نَسَبهٔ دها ضعیفدر . سورک جهات اربعه یه طوغری آچیلش درت قپوسی واردر . شمالده داغ قپوسی یاخود خربوت قپوسی، غربده روم قپوسی یاخود حلب قپوسی، جنوبده ماردین قپوسی و شرقده دجله قپوسی که بوکون یکی قپودیه موسومدر . دردنجی عسرك اواسطه طوغری عرب جغرافینندن مقدسی سورلرک بش قپوسی اولدینتی سویلیور. فی الواقع محاربه زماننده قوللانیلوب سائر اوقانده قبالی طوران بر بشنجی قپو دها واردر .

ایچ قلعه دینلن قسم متعدد قلہلی واوچ قپولی وشهرک داخلنه طوغری آبروجه برسورایله محاط اولوب دروننده تکمیل شهره حاکم برتپه واردر که اطرافنده واوزرنده برجوق ابنه آناری مشاهده اولنور [۱]. طبری وابن الاثیر وسائر مؤرخلرک روایاتنه نظرآ اوچنجی عصر هجریده دیار بکر مقام خلافتنه تابع محمد ابن احمد ابن عیسی ابن الشیخ اسمنده برکوچک امیرک تحت اداره سنده ایدی، فقط خلیفه معتضد باللهه قارشو عسیان ایلدیکندن خلیفهٔ مشارالیه ۲۸۶ ده آمدی محاصره ایتتی اوزرینه محمد عرض اطاعت ایلمش ایسه ده خلیفه احتیاطاً شهرک سورلرینی هدم ایتدیرمشدر .

اشته معتضد باللهک اوغلی مقتدر بالله طرفدن اونبر سنه صکره سورلرده اجرا اولنان انشآت مهمه تک اسبابی بونکله اکلانشیلیور . بوسایه ده سورلرک چوق مهاجمانه، باخصوص ۳۶۳ ده بیزانتین ایمپراطوری زیمیکسک لک شدتلی بر هجومه مقاومت ایده بیلمشدر .

بوعصرده آمد خلفای عباسیه فروغندن بنو حمدانک النده ایدی . آزمدت صکره آل بوهک و ۳۷۳ سنه لرینه طوغریده امرای اکراددن باذک یدضبطنه کچمشدر که باذک یکنلری اولان بنومروان داییلرینک ۳۸۰ ده وقوع وفاتیه اولو عباسیلره بعده سلجوقیلره تابع اولق اوزره

[۱] بوتپه یه الیوم « ویران قلعه » دیرلر.

حکومت مروانیہ بی تأسیس ایشلردر .

آمد سورلرنده آل مروانك اعماراتی ۴۲۶ ایله ۴۷۶ سنه لری
اره سنده اولدینی بدی کتابة ایله ثابتدر . برده ۴۵۷ تاریخلی نظام الدین
نصر نامنه اوله رق قصبه نك جنوبنده وماردین قبوسی خارجنده دجله
اوزرنده کی محتشم طاش کوپرینك اوزرنده اوزون برکتابه موجوددر .
مؤرخلر اوزمانه قدر عین محله اوچ کره کوپری یا بلدیتی سویلیورلر .
احتمالکه قبل الاسلام یا پلس اولان بر کوپرینك اساسلی اوزرینه انشا
اولمشدر . هر حالده الیوم موجود اولان کوپری آل مرواندن امیرنصرک
آنارندن اولدینی کتابة سیله ثابت اولیور .

خلفه مقتدر باللهک زماننده قولانیلان خط کوفی غایت ساده و حرفلرک
باشلی مثلث و دندانلرک و تدی الشکل اولدینی حالده مروانلر زماننده کی
خط چیچکلی کوفی تسمیه اولنان طرزده اولوب حرفلری بیوک و فوق العاده
منقش و مزیندر .

سلجوقیلر خیل وقتدنبری کوزلرخی آمد طرفه عطف ایشلردی .
حتی ۴۶۳ ده آلب ارسلان سوریه شهرینه کیدرکن بنو مرواندن
امیر نصر کندوسنی هدا یا ایله استقبال ایدوب آمده و رودنده آلب ارسلان
قلعه نك متانت و عظمتنه حیران اوله رق دیوارلری مسح ایشدکدنصرکه
الریخی کوکنه سوردیکی بنداری سلجوقی تاریخنده سویلیور . فی الحقیقه
آمد ۴۷۷ تاریخنده میافارقین ایله برابر سلجوقیلرک الله نکمش اولدینی
سورلرده ملک شاه نامه ۴۸۲ و ۴۸۵ تاریخلی ایکی کتابة دن و جامع
کیرک حولی دیوارنده کی ۴۸۴ تاریخلی برکتابه دن مستبان اولور .

آمدده « اولو جامع » تسمیه اولنان بنای مقدس مملکتتمزک الک اسکي
واک عالی آثار معماریه سننددر . کتابک برنجی و ایکنجی قسملرنده
مؤلفلر بوبنای مشهوره ایکی اوزون فصل حصر ایدرک کرک تاریخلی
کرک طرز معمارینه و انشآت متوالیه نه عائد جهاتی انواع رسم

ویلانر ایله تنویر ایدیورلر . جامع شریفک بدایت تأسینہ دائر صحیح خبرلر مفقوددر . انجق باشدہ واقدی اولق شرطیلہ همان تکمیل مؤرخلر کلیسادن منقلب اولدینی حقندہ کی روایاتدہ متفق کیدرلر . بدرجہ بہ قدر تدقیقات جدیدہ دخی بونی تأیید ایدیور ، حتی اک اول برتپرست معبدی ایکن بوندن کلیایہ واک صکرہ جامعہ قلب ایدلیدیکی وحو لینک ایکی جناخذہ کی ابنہ نکدہ بر سرای محلی اولدینی وارد خاطر اولیور . فقط اون اوج عصر دئبری بوبنای معظم قاج کرہ تعدیل و تعمیر اولمش ! ہر حالہ درون و بیرونی جدارانندہ کی کوفی الواح محکو کہ دن بشقہ کونا کون مزینات معماریہ سی دە تماشا کرانک ہر زمان نظر دقت و حیرتی جلب ایدم جک درجہ دە در .

ملکشاہک ۸۵ھ وقوع وفاتی اوزرینہ اوغلی برکیارق جالس تخت سلجوقیان اولمش ایسہدہ بشقہ طرفدہ مشغول اولمظہ احوال دیار بکرہ رغبت کو سترمدیکندن اہالی ملکشاہک برادری وشام سلجوقیلری مؤسی اولان نقشہ عرض مطاوعت ایتدیلر . فقط تش طرفدن دیار بکرہ والیبی اولان طفتکینک آمدہ اقامہ ایتدیکی وکیلی علیہ قیام اولندیقندن آمدی ۸۸ھ تاریخندہ کندی اوغلی دقاقہ ویرمش و بوکادہ اینال اسندہ برترکن بکی خلف اولمشدرکہ بوذات اعلان استقلال ایدرک اولادی تا صلاح الدین ایوبینک فتحہ یعنی ۵۷۹ھ سنہ قدر آمد حکومتدہ پایدار اولمشدر .

آل اینالک حکومتی ہنکامندہ بنو نیشان نامیلہ برعائلہ دن بر قاج وزیر استخدام اولمش ایدی کہ بونلر بالاخرہ اقدیلرینہ محکم ایدرک آمد حکومتی عادتاید تصرفلرینہ کچیرمشلردی . وان برکم جامع کیردہ کی کتابلر ووثائق سائرہ ایلہ آل اینال و آل نیشانک سلسلہ نامہ لری تنظیم ایشدر . بوزمانلردہ جامع کیرک محترق اولدینی معلومدر . مؤرخ

ابن الازرق بو حریق ۵۱۳ تاریخ‌ننده وقوع بولدیغی سویلیور [۱].
اشته اک مهم انشآت و تعمیرات بوندن سوکره اجرا اولمشدر . جامع
شریف حولینک ایکی طرفنده کی دیرکلی و فوق‌العاده مزین بناجه‌لری
آل اینال و آل نیسان طرفلرندن ۵۱۰ ایله ۵۵۹ سنه‌لری اراسنده وجوده
کتوریلش اولدیغی اوزرلرنده محکوک بولنان الواح نفیسه محرره ایله
مثبتدر .

اینه مذکورہ آثار معماریه اسلامیہ نك اک کزیده و اک قیمتدار
یادکارلر ننددر . بودوردن اولمق اوزره آمد سورنده یالکز برکتابه‌یه
تصادف اولنیورکه آل اینال زماننده سورلرده پک چوق عملیات اولدیغنه
دلالت ایدر . سیاح ناصر خسرو سفرنامه‌سده ۴۳۸ سنه‌سده دیاربکرده
کجوب آمدی فوق‌العاده مدح و ثنا ایدرک « عربستانده ، عجمستانده ،
ترکستانده و هندده کزدم پک چوق قصبه و قلعه‌لر کوردم آمد کجی برشی
کوردم ، دیور . حالبوکه بوندن یاریم عصر صکره مؤلفی مجهول بر
اژده ۵۳۴ سالنده و بنو نیانک ظالم و متبید حکومتی زماننده شهرک
انقراض کلی‌یه مائل اولدیغی فقط بوندن صکره یعنی ۵۷۹ ده آمدک اراقته
حصن کیفادن نورالدین محمدک ید حکومت عادلانه‌سده کچرک یکیدن حیات
بولدیغی بر تفصیل مندرجدر .

فی الواقع تاریخ مذکورده صلاح‌الدین ابوبی آمدی آل نیساندن آلوب

[۱] جامع شریف مذکورک ۱۱۲۳ سنه‌سده دخی محترق اولدیغی و مقتول
زاده سلحدار علی پاشا طرفندن تعمیر ایدلیکی « آمدسوداه » مجموعه‌سده فضل‌امردن
علی امیری افندیکن بر مقاله‌سده محرردر ، صحیفه ۷۷ . اشوادبی و تاریخی مجموعه
۱۳۲۴ سنه‌سده استانبولده انتشاره باشلابوب مع‌التأسف یالکز الی نسخه
چیقارا بیلمشدر . - ینه بومجموعه نك ۳۳ نجی صحیفه‌سده آمدک مشهور و جسم
کتبخانه‌سده دائر مشارالیه علی امیری افندیکن دیگر بر مقاله‌سی بولنوب مذکور
کتبخانه نك و قتیله جامع کبیر اتصالنده اولدیغی و فقط ایوم اینه آثارندن همان
هیچ برشی قالمدیغی محرردر .

نورالدین محمد ویرمش و بوراسی بعدما اراتقیہ مقرر حکومت اولمشدی .
سورک روم قبوسی بالاسندہ جلی خط نسخی ایله ملک نورالدین محمد نامنه
۵۷۹ سنہندن برکتاہہ موضوع اولوب تاریخ قسنگ ایکی طرفندہ برر
آزدر رسی منقوشدر . بوکی آزددر رسملری بغداد قلعه سنک طلسم
قبوسندہ و حلب شهری قلعه سنک برقبوسندہ . و بعض مسکوکاتده دخی
کورولمکده در . جامع کیره متصل بر مدرسہ نک حولیسی دیوارندہ دخی
۵۹۵ تاریخلی و قطب الدین سکمان ثانی نامنه مدرسہ نک انشاسنی مشعر
برکتاہہ موجوددر .

آمد سورینک مدور قله لرندن بری « اولی بدن » نامیله معروف
اولدینتی سویله مش ایدک . بو قلعه نک خارجی جبهه سنه ینہ اراتقیدن
ناصرالدین محمودک ۶۰۵ سنہندن اوزون و جلی یازیلی کتابه سی قوشاق
کی صاریلمشدر . بو یازینک مرکز طرفندن آلتلی اوستلی ازسلان
و چفته قارتال و آسفنگس رسملری قبارتمہ اوله رق مرسوم اولوب
مذکور قلعه یه آبروجه بر مهابت ویرر . قرون وسطاده ترک قومنه
منسوب حکمدارلر انشا آتہ بویله رسملر قویدر لرلر ایدی . « یدی
قاردش » تسمیه اولنان جیم قلعه ده دخی عین حکمدارک کتابه سیله
ینہ بویله رسملر وارددر . بورسملرک ابنیه عالیده موضوع بولمغلی
نہ سببه مینیدر؟ عجیبا بونلر حکمداران قدیمه نک علامات مخصوصه سی میدر ،
یعنی برنوع آرمه لر میدر یوخه یالکز تزییناتدن عبارت میدر؟ اشته بورالری
وان برکم یدی صحیفه لک بر مقاله ده واقفانه بر صورنده تدقیق وقونیه
و دیوریک و نیکده و سائر شهرلده کوریلن رسملر ایله بالمقایسه بونلردن
قوشلرک حکمدار عائله لریمچون علامات مخصوصه دن اولسی ظننده
بولنیور .

بالاده اسمی کین مدرسہ نک بر دیوارندہ ده دولت ارتقیه نک صوک
حکمداری اولان رکن الدین مودودک ۶۲۵ تاریخلی برکتاہه سی وارددر .

ملك كامل محمد ۶۲۹ ده آمدی ضبط ايدرك ۶۳۰ ده مودودی مصره کوندرديکيندن بوراسی ارتق ایوبيلرك آله کچمش ومحمدک اوغلی ملك صالح ایوب آمده حکمدار اولمشدر . اشته اوزمانک تعمیراتنه برخاطره اولق اوزره سور قلهلرندن برینه بر کتابه وضع ايدلمشدر . ایوبيلرك آمدهده حکومتی اوزون مدت دوام ایتمه مشدر . ملك صالح ایوب پدرينک وفاتی اوزرینه مصره نقل ایشدیکندن آمدی اوغلی ملك معظم تورانشاهه براقش ایدی ، فقط برسنه صکره شهر مذکور خوارزميلرك هجومنه اوغرايوب بر آز صکره ده حلب ایوبيلری ایله سلجوقيلر طرفندن مشترکاً محاصره وضبط ايديلهرك تورانشاه حصن کیفیه سوق ايدلمشدر .

بودورده آناطولیده اقوام متنوعه یینده حکمفرما اولان مجادلات دائمه دن طولایی احوال مملکت هرچ ومرچ اولدیفندن آمدک وضیعت سیاسیینه تماميله واقف اولق بر آز مشکلدنر . هر حالده بو آرالق شهر مذکورک روم سلجوقیلری الده اولدینی و ۶۴۱ و یاخود ۶۴۲ ده وکیخسرو ناینک زمان سلطنتنده ایلخانیلر طرفندن اشغال ایدلیکی معلومدر . برده ۶۳۹ سنه سندن کیخسرو ثانی نامنه جامع کبیر حولیسی دیوارنده بر کتابه بولندیفندن هیچ اولمز ایسه ۶۳۸ تاریخندن اعتباراً آمدک روم سلجوقیلرینه تابع اولدیفنه حکم ایده بیلوروز . انجیق ایلخانیلرک استیلا سندن صوکره آمدک تاریخچه نه وضیعت کسب ایشدیکی شایان تدقیق مسائلندرنر . چونکه اون بش نه صکره ایلخانیلر آمدی تکرار ضبط ایشدکیرینه نظراً ایلک استیلا ده اوراده قالدقاری ا کلاشیلور . فی الحقیقه او عصرده بر حیات اولان ابن شدادک بو بایده وپردیکی معلوماته باقیلورسه روم سلجوقیلری آمدی ۶۵۵ سنه نه قدر محافظه ایدوب بو سنه نک رجنده ایوبیه میافارقیندن ملك کامل محمد طرفندن ضبط اولمش و ایلخانیلر بغدادی الدقدن صکره ۶۵۷ ده آمدی ده ایکنجی دفعه اوله رق استیلا ایشلر ایسه ده هولاکو شهر مذکور

کیکاسو ثانی ایلہ برادری قلیج ارسلان رابعہ ویرمشدر . قلیج ارسلان وفاتہ قدر قوبدیفنی نائبلر اورانی مغول والیلریلہ برلکدہ اداره ایتمشدر . ابن شداد کندی زمانی اولان ۶۷۹ تاریخندہ آمدک کیخسرو ثالث النده اولدیفنی یازییور . اشته بوھنکاملرده اولہجق کہ ماردین ارتقیری ، ینہ مغوللرہ تابع اولمق اوزرہ ، انقراضہ یوز طوتمش اولان روم سلجوقیلرینہ آمددہ خلف اولمشدر . غازان محمود ۷۰۲ سنہ سندہ اوچنجی دفعہ اولہرق سورہ بہ اجرائی سفر ایچون الجزیرہ دن کچدیکی وقت تکمیل دیار بکری اراتقہ ماردیندن ملک منصور نجم الدین غازی ثانی بہ تملیک ایتمش و بونک ۷۱۲ نہ وقوع وقائی اوزرینہ ایکی اوغلی ینی ابتدا برقاچ کون ایچون عماد الدین علی الہی وبعده ۷۶۵ سنہ قدرده ملک شمس الدین صالح حکومت ایتمشدر [۱] . جامع کبیرک حولیسندہ ۷۳۱ تاریخلی ویرکو جایتی وسائر بعض اوامر حکمداری بی حاوی ملک مذکور نامنہ مهم برکتاہ محکوکدر .

آمد ۷۱۷ دہہ برکرہ دہا فقط بودفعہ مصر یلر طرفدن برصدمہ بہ کرفتار اولیور . بوزمانلرده آمدک تاریخنہ دائر معلومات همان مفقود کییدر . انجق ایکی عصر صکرہ برکتاہ بہ تصادف ایدیلیور . وان برکک کتب تواریخنن جمع ایده بیلدیکی معلوماتہ کورہ ۷۶۶ تاریخندہ شیخ اویس جلایری دیار بکردن کچہرک موصل و ماردینی و تیمورلک دخی ۷۹۶ دہ آمدی ضبط ایتمشدر . بو آرائق آمد کیمک النده قالدینتہ دائر وارد اولان سؤالہ اراتقہ والیلرندن برینک تیمورہ قارشو شہری مدافعہ ایتمش اولسی لازم کلدیکی در میان ایدیلیور . کرک بو وقایعہ و کرک آمد قلعه لرینہ دائر مؤرخ شرف الدین یزدی دہ خیلی معلومات وارد . تیمور ۸۰۳ تاریخندہ ملاطیہ والیسی اولان قرابلوکہ ماردین قلعه سنک محاصرہ سنی حوالہ ایستدیکی کبی

[۱] غالب بک مسکوکات ترکمانیہ قتالوغندہ ۶۴۰ سنہ قدر کوسترمشدر . فقط وان برک ابوالفدای وسائر بعض مأخذلری کوسترہ رک ۷۶۵ تاریخنی قبول ایدیور .

۸۰۵ نه سنده دخی کندی طورونی میرزا ابوبکره ماردين و دیار بکر ایله برابر تکمیل الجزیره و عراق ایالتلریخی توجیه ایلمشدر .
مع مافیة قرابلوکک قوت و مکتی فوق العاده ترایدایتدیکندن ۸۰۷ ده آمدی ضبط و تخریتمش و اراقتة ماردينك ۸۱۴ تاریخده دودمانی منطقی اولمیهلته بونلرک انقاضی اوزرنده سنه مذکورده ده «آق قیونلو» یا خود «بایندریه» دولتی تأسیس و آمدی پای تحت اتحاد ایلمشدر .

چراکه مصر دن سلطان برسای ۸۳۶ ده قرابلوکه اعلان حرب و آمدی محاصره ایتش ایسهده نتیجه سز قالمشدر . بالآخره آق قیونلوردن اوزون حسن ۸۵۶ ده آمدی کندی برادری جهانگیرک الدن ۹۰۸ تاریخدهده شاه اسماعیل صفوی آق قیونلو عائله سندن الهرق بروالی به تودیع ایلمشدر . همان یوزسنه به یقین آمد آق قیونلورک تحت حکومتده بولندیغی حالده نه سورلرده نهده جامع کیرده هیچ برکتابه لرینه دسترس اولنه مامشدر .

نهایت ۹۲۰ ده آل عثمان دن سلطان سلیم خان اول چالدران مظفریتنی متعاقب آمدی فتح ایلمشدر . کرچه بوندن صکره شاه اسماعیل اوزون برمدت آمدی محاصره و تضییق ایتش ایسهده قلعه داخلنده بولنان صادق کوردلرک و علی العموم اهالی بلده نك همت و متانت فوق العاده لرله وبالخاصه اردوی عثمانی نك یتشمه سیله قصبه تخلیص ایدیلرک ارتق آمد شهری و تکمیل دیار بکر خطه سی صورت قطعیهده ممالک عثمانیه به الحاق ایدلمشدر [۱] .

[۱] آمدک بو محاصره سی وقایع مشهوره دن اولدیغندن تاریخلریمز عریض و عمیق اندن بحث ایدرلر . «آمد سوده» مجموعه سنده علی امیری اقتدینک یاوز سلطان سلیمک آمد فتحه دائر شایان استفاده بر مقاله سی وارددر . بو محاصره ائناسنده مؤرخ ادریس بدلیسی نك نه بیوک خدمتار ایتدیکی معلومدر . مذکور مقاله نك اوچنچی قسمنده کرک آمد سورلرینک متانت و عظمتنه و کرک محاصره ائناسنده عساکر عثمانیه نك آمده و رودلرینه دائر همت بهت ذیلنده مولانای مشارالیهک

اشته كتاب مندراجانندن يابه بيلديكمز بالاده كى خلاصه دن استدلال اولنيوركه آمد شهرى بلاداسلاميه مياننده بيك اوچيوز بو قدرسه دنبرى برموقع نماز اخذ ايشدر . بويالكز وضعت جغرافيه سندن طولاي اوليوب بلكه سورلريله قلعه سنك متاتى سايه سنده در . طرز مصاريسندن طولاي من القديم انظار عالمى جلب ايدن بسورلر آثارعتيقه اسلاميه نك اك مهملرندندر . آمد قلعه سى حدسز حسابسز محاربه ومحاصره لره دوچار اولشدر . ديه بيلورزكه فتح اسلامدنبرى تاريخ اسلامك تكميل صفحاتنده حصه مند اولشدر . آمد سورلرينك انشا آتنده عباسيلر ، مروانيلر ، سلجوقيلر ، ابن ايناللر ، ارتقىلر ، ايوبيلر وعثمانلولر چالشديلر . آمد قصبه سى فتح اسلامدنبرى تمام بكرمى اوچ حكومات اسلاميه نك تحت اداره سنه كچمشدر . على اميرى افدى ياوز سلطان سليم زماننده شاه اسماعيل طرفدن آمدك محاصره سى طولاييسيله شوسوزلى يازييور : «... اطراف شهرى محيط اولان سور رصينك عموم برجلرئى عثمانى سنجاقلريله دونادوب بيوك بر شهر آيين اجرا ايدرك كال منانت وشدته مدافعه يه دوام ايتدلر . اعلام ظفر انجام عثمانى به مقر اولان او عظمتلى سورك برج و باروى وسى اولقدر كثر افراد بشره يى حامل ايدى كه عجايب سبعة مشهوره نك نامى نسبتنده اولان رصانت و متانتى بيكلرجه سنده دنبرى بوكونكى شرف خدمت ومزهد مفخرت ايچون صاقلمقده اولديغنى كويا لسان حال ايله اعلان ايدسيوردى .... » .

اليوم سورلرك قسم اعظمى وقبولرى برحجت قائمه تاريخيه اوله رق طور مقده در . اشته بو عصر ديه محترم سورلرى مع التأسف هدم ايتك استيورز . آمد اهالي سنك آرزوسى اوزرينه مقام ولايتدن « ديار بكر سورينك اساساً خراب وبركونه قيمت قيه سى اولماسى جهتيله بر يادكار مضبوطانى ايله آتئين برنظلى مندرجدر . على اميرى افدينك تفصيلانندن متبان اولديغى وجهله بو محاصره بر ييحق سنه قدر دوام ايتدكده نصكره ۹۲۱ سنه سى شعبانك برنجى كوفى صفويلرك انهزاي اوزرينه آمد قصبه سى قورتارلشدر .

تاریخی مقامنده محافظه یه ده غیر شایان اولوب بالعکس شهرک اعمار و توسعه حائل و هوانک جریاننه مانع و بویوزدن متولد مضرات صحیه نك تعدادی غیر قابل بولندینی ، ما آئنده باب عالی یه یازیلان انها اوزرینه سورلرک برآن اول هدم ورفی حقنده مجلس خاص وکلا قراری صادر اولمشدر .

دور زمان ایله یکهپاره برقیأ حالی اخذ ایتش اولان بودیوارلرک هدمی ماده قولای و مصرف ساز اجرا اولنه جفته الآن شبه ای دیلور . اجراسی حالنده تاریخ اسلامک ، تاریخ عثمانینک بر عضو مهمنی کندی المزایله قطع اتمش اوله جغنزدن بوراده مندرجاتی خلاصه ایتدیکنز « آمیدا » نام اثرک انتشارینی جدهآ آفتشلارز ، چونکه سورلر بقیلدینی تقدیرده هیچ دکلله کتابه لر و رسملر وسائر تزینات معماریه صحایف کتابده مطبوع اولدیفتندن بزه بر بیوک یادکار قاله جقدر .

خلیل ادهم